

na regler på basis av lagtolkning. Men jag har aldrig erfårit att en domstol klart och tydligt har formulerat en regel, som den skapat. Det överläts åt andra att gissa sig till. Vad slags etik baserar sig detta på?

Måste en dom följa logiskt av lagtolkning/regler och av fakta i målet? Jag har ställt denna fråga till flera domare, men aldrig fått något svar. I praktiken tillåter sig domstolarna ofta att göra våld på logiken. Vilken etik bygger sådant på?

Ibland, när man kritiserar en domstol för att lagen inte efterlevts, får man till svar: Ja, lagen säger visserligen så, men rättspraxis säger så. Eller: Du har missuppfattat gällande rätt. Men är det acceptabelt att domstolarna svänger sig med sådana uttryck i stället för att hänvisa till ett prejudikat, där en viss tolkning för första gången infördes.

3. Med domstolarnas beteende mot all-

mänheten menar jag i första hand deras sätt att kommunicera med parter och andra intresserade. Ibland får man det intrycket att domarna strävar efter att vara så förtegnasom möjligt. Är detta en etiskt acceptabel hållning? Borde inte domaren hellre eftersträva total öppenhet, så ingen behöver lämnas att *gissa* hur domaren resonerat.

Kommunikationen i ett mål är för enkelsidig. En lärare kan inte ägna sig åt ensidig kommunikation utan måste få feedback från sina elever. Man domaren vägrar att ge parterna feedback. I några mål har jag försökt kontrollera om domaren *förstått* vad jag haft att säga. Mestadels har jag inte fått något svar alls. En gång fick jag svaret: Vi svarar inte på några frågor, vi bara lyssnar.

Vilken etik grundar sig den inställningen på? Bygger domaren sina handlingar på en medveten etik?

GUSTAF PETRÉN:

Skatterättskipningen

Det är värdefullt att från olika håll intresse visas domstolarnas verksamhet. Domstolarna har en viktig funktion i vårt samhälle och det är angeläget att deras arbete följs av vaksamma ögon. Det finns enligt min mening just nu åtskilliga oroande tecken då det gäller domstolsverksamheten som påkallar mera allmän uppmärksamhet.

Anders Lundberg tar i sitt inlägg upp en mängd frågor. Ett svar på alla skulle snart utvecklas till en handbok i allmän processrätt. Svensk Tidskrift har näppeligen utrymme för en debatt av sådan spännvidd. Låt mig därför koncentrera mig på några väsentliga temata.

Först vill jag säga att jag inte drivs av någon falsk kollegialitet att försvara allt vad domstolarna har för sig. Tvärtom ser jag som mycket viktigt att domstolarna blir föremål

för en öppen kritik där allt påtalas som inte håller måttet. Å andra sidan har domstolarna liksom andra offentliga organ anspråk på att bli sakligt bedömda. Kritik som innebär långtgående överdrifter leder lätt bort uppmärksamheten från det som är väsentligt.

Lundberg uppehåller sig mycket vid frågan om det finns en särskild rättsetik som tar över den materiella rättens innehåll. Han menar därmed sådana centrala etisk/moraliska regler som skall tillämpas, även om det innebär ett frångående av lagens klara bokstav. Svaret på frågan är väl att vi i en demokratisk stat icke räknar med att vår lagstiftare, riksdagsmajoriteten, antar normer som i sin tillämpning stöter mot grundläggande etiska värderingar. Även om en domstol finner den lagenliga utgången i ett mål uppenbart orättfärdig och stridande mot rättskänslan, anser

den sig inte ha befogenhet att frånga lagen och döma efter vad som kan uppfattas som rättvist.

Inom skatterättskipningen kommer domstolen inte helt sällan i denna situation. Domstolen tvingas att ruinera enskilda under stundom upprörande omständigheter, därför att den av riksdagen antagna lagen säger att så skall ske. Det kan väl tänkas situationer där en domstol inte anser sig böra följa lagen, därför att resultatet skulle bli så stötande att rättsväsendets samhälleliga legitimitet skulle ifrågasättas. Något fall där domstol handlat så är, såvitt jag vet, än så länge ej känt från verkligheten.

För mig finns det en domareetik av annat slag, nämligen en stark förpliktelse att i allt dömande göra sitt yttersta för att undvika fel, försöka inom lagens ram alltid tillgodose menige mans bästa, inte falla till föga för den egna bekvämligheten eller för påtryckningar från olika håll att låta det gå undan på omsorgsfullhetens bekostnad. Medborgarna måste kunna lita på att de verkligen får sin rätt hos domstolarna. Det finns i dag icke ogrundade farhågor att kvaliteten på dömandet under trycket av rationaliseringsiver och arbetsjakt kan komma att, kanske redan börjat gå ned.

Lundberg är vidare starkt upptagen av hur domstolarna tolkar lagen. På denna punkt finns ganska väl utvecklade regler. Alla jurister har under sina studier fått lära sig de olika metoder för tolkning av lagregler som tillämpas. Det finns naturligtvis inte något helt entydigt svar på hur det skall gå till vid lagtolkning.

Vad gäller de flesta lagar med mera frekvent tillämpning utbildas vanligen mycket snabbt tolkningsmetoder, som i sin tur medför att en fast praxis etableras. En ofta återkommande fråga är i vilken grad lagens direkta ord skall vara ensamt vägledande eller om mer eller mindre dunkla uttalanden i lagens förarbeten skall vara bestämmande. Tendensen har under senare tid nog gått i riktning mot att tillmäta lagtexten större betydelse på bekostnad av allehanda motivuttalanden, som understundom kan vara svåra att förena

med orden i lagtexten.

På det hela taget torde olikformigheten domstolarna emellan vid tolkning av en och samma regel ej vara särskilt stor. Frågan om rattfylleri skall obligatoriskt leda till frihetsstraff eller också kunna sonas med böter har varit ett område där olikformighet i dömandet hos olika domstolar påtalats. Fler exempel finns men vid en objektiv granskning skulle det dock säkerligen visa sig vara fråga om undantagsfall, ej om en mera allmän oreda, som Lundberg vill göra gällande.

Lundberg kritiserar också domstolarnas sätt att kommunicera med parterna. Jag tror säkerligen att åtskilligt skulle kunna göras för att förbättra kontakterna mellan den rättsökande allmänheten och domarna. De senare hyser i allmänhet ingen ovilja mot sina medmänniskor, men de skyddar sig ofta med en yttre min av otillgänglighet för att undvika anmärkningar för bristande opartiskhet. Många domare upplever denna risk som påtaglig, därest de skulle börja hålla en mera personlig kontakt med en eller flera parter i mål som de handlägger. En viss stelhet kan bli följd. Lundbergs anmärkning förtjänar att noga övervägas. Något bör antagligen göras.

Lundberg har många andra erinringar mot domstolarna. Han underkänner deras förmåga att kunna skriva logiskt sammanhängande domar. Han vill att domarna själva skall skriva ut de allmänna principer som de lagt till grund för en dom och inte besvåra de utomstående med att på egen hand analysera domen och få fram de grundsatser som legat till grund för domstolens resonemang. Tänkbart är att domstolarna borde oftare – i vart fall när något mera prejudicerande beslutas – själva sammanfatta den rättsregel som tillämpats. Det förekommer redan men mera sällan.

Mer kunde sägas i anledning av Lundbergs inlägg. Det får räcka med ett tack för att någon velat rikta strålkastarljuset på domstolarna. Det är viktigt att så sker. Domstolarna måste få ökad betydelse i det kollektivistiska Sverige som lagstiftaren driver fram, om de enskilda skall kunna värnas.